

oly fontos helyet foglalnak el az anthológia keretében felvázolt világ kélelékei sorában, mint az emberi ösztönök, vagy a helyzetek alakító hatása nyomán felburjánzó szenvedély. Nem hiszem, hogy lényegeset tanulnak volna ezek az írók Európától, hisz ha nem tévedek, a forma, az egység és a műfaj egyéb (és oly gyakran változó) külsőségei megtalálhatók az európai klasszikus irodalmat megelőző antik keleti irodalomban is. A gyűjtemény gyöngye, egészen kivételesen és érthetetlenül, egy nőíró alkotása. Ez a *Borongó felhők* című elbeszélés. Mintha ez a novella lenne a központi mag, nem is a nap, de a hold, amely körül besztott mértékben és az élet törvényeit illusztrálón keringenek a többiek. Ez a novella külön kommentárt érdemelne meg. Hatásában és művészi teljességében annyira maradéktalanul kielégítő, mint (hogy a gyűjtemény egyéb köteteiből vegyek példát) *Martin Du Gard*: Afrikai kalandja vagy *H. D. Lawrence*: Aki a szigeteket szerette c. elbeszélése. Önkénytelenül is felvetődik a kérdés, a sorozat eddig megjelent hat kötetének olvasásakor, elbeszélések-e még ezek az írásművek vajjon, — aggályos gyanakvással tekintve e műfaj diszkreditált példáira, — vagy már eposzok, a legmagasabb és legteljesebb költészetnek a való világ realitásait és az aktualitás örök értékét szemeltartható síkjáról. *Icsijo Higucsi*, a Borongó felhők irónője, fiatalon, huszonnégy éves korában pusztult el, a bevezető szerint anélkül, hogy megérte volna a dicsőséget. Mondjam-e azt, hogy valódi japán sors, (bár Európában sem példa nélkül való). E romlott világ zavarosát szemlélők és élők előtt a művészet ily tökéletes eredményei meggyőző erővel kell, hogy hassanak. Véletlen lenne csak, hogy e magas síkon, ellentétben züllött skriblerekkel a világ nyomorultságait írja az író, ahelyett, hogy hazug idilljeiről zengedeznék. A szegényekről írnak a nagyok, a boldogtalanokról, az elnyomottakról és a félrevezetettekről, azokról, akik tájékozatlanul élnek és szemlélik ezt a gonosz világot. Du Gard a szenvedélyről ír, Lawrence a pusztulásról, Higucsi is az ösztönök és a test elfáradt, végső fokon már csak pusztítással változtatható állapotáról. A pusztulás hullámain, az ösztönöket és a fáradt testet (a novelláknak e kitapintható, vagy kitapinthatatlan, de minden esetben jelenlevő motívumait) egy, alapjaiban átformált világ környékezi, eltűnedező és újra előbukkanó, kihangsúlyozott és elhallgatott kélelékeivel. Akik a világnak ily alakítására képesek, azoknak a világa maradandó. Minden egyéb világ alá van vetve a pusztulás és az elmúlás esélyeinek.

Remenyik Zsigmond

KÖNYVEK A FAJELMÉLETRŐL. A fajelméletek átvilágítására már van egy jó könyv: *Theodor Balk* könyve (*Races, mythe et vérité*. E. S. I. Paris, 1935). Ezuttal egy újabb könyvet ajánlhatunk. Címe: *Emberi fajokról*. (P. Lester et J. Millot: *Les races humaines*, Coll. A. Colin. Paris, 1936.) A könyv szerzői tudós szakértők. Az egyik a párisi Múzeum antropológiai laboratóriumának aligazgatója; a másik tanár a Sorbonne-on s az Institut d'Ethnologie-n. Könyvük tudományos alátámasztással, könnyen érthetően adja elő mindazt, amit ma a fosszilis és aktuális fajokról és az ezeket meghatározó jellegzetességekről, életük sajátosságairól, lélektanukról, a betegségekkel szembeni érzékenységükről és azon változásokról tudunk, amiket a kereszteződések és a környezet vált ki. A konklúzió kategorikus (208. o.): „A rasszizmus, ahogy egyes országokban napjainkban jelentőzik tudománytalan doktrinának tekinthető.” Tudománytalanság tiszta fajokról beszélni. „Az antropológus csak mosolyoghat azokon, akik ma fajtisztaságról mernek beszélni. A történelem előtti koroktól kezdve a kereszteződések és kereszteződések száma végtelen... Tudjuk, hogy a háború

előtt II. Vilmos felakarta dolgoztatni birodalma antropológiai térképét, de le tett tervéről, mert hamarosan belatta, hogy Németországban nem lehet faji homogenitásról beszélni.“ (202. o.) A könyv előszavában a nagy biológus, *E. Rabaud* így szól: „Lehet beszélni valamely faj abszolút felsőbbségéről a másikkal szemben? Ez a vélemény semmiképpen sem fogadható el, amikor a nagy emberi típusokról van szó... A megkülönböztetés teljesen lehetetlenné válik, ha a tehérek különböző fajait vizsgáljuk. A rasszizmus egyik apostola sem tud meggyőzni arról, hogy a mediterrán vagy a sémi faj kevésbé járult hozzá az ember felsőbbrendű patrimoniumának gazdagításához, mint az északi.“ Tudománytalan az a hit is, hogy a fajok keveredése alacsonyabbrendű egyéneket hoz létre. „A nagy közönség által még mindig igen kedvelt véleménnyel ellentétben, a mesztic semmiben sem alacsonyabbrendű a szülőknél.“ (205. o.) „A történelem kétségbevonhatatlanul igazolja, hogy a legtisztább fajok sohasem hagytak nyomot a föld felszínén s hogy a nagy emberi művek ellenkezőleg komplex eredetű népektől származnak“. (203. o.) Az előbbiekhöz csatolozik *dr. Claus Eichen* nemrég megjelent műve. (*Rassenwahn*.) A könyv címlapján az a néger atléta látható, aki társaival a berlini olimpiai játékokon a rasszizmus pápáinak szemeláttára győzött, így cáfolva meg előtük az északi faj fizikai felsőbbrendűségéről szóló mesét. — A *Rassenwahn* Balk könyvéhez hasonlít, de mert három évvel később jelent meg, tartalmazza a mai német fajelmélet ellentmondásait is. Leleplezi azokat a visszatáncolásokat és trükköket, amelyek a faji misztika s ezzel együtt a hitlerizmus uralmának alátámasztásához szükségesek voltak. Ha a szegények szegények, ha a munkanélküliek munkanélküliek ennek egyedül az az oka, hogy náluk a lustaság és léhaság öröklött tulajdonságok, amiből természetesen a nyomor és munkahiány következik s ezen semmiképp sem lehet segíteni. Hasonlóképpen a mai német fajelmélet kimutatja, hogy az állami iskolákban a munkásgyerekek általában visszamaradottak s ennek kapcsán kimondják, hogy a munkások — az átöröklés folytán — alacsonyabbrendűek, gyengébb eszűek s ezen semmiképp sem lehet segíteni... Lester és Millot könyvében megtaláljuk e rasszizmus igazságos, bár kissé félénk kritikáját. Balk és Eichen viszont élesen cáfolják a fajelméletet. (A. B.)

B I R Á L A T O K

CSEHSZLOVAKIAI MÁGYAR IRODALOM, EURÓPAI KULTURA

Egy porosz junker emlékiratait olvasom: Hellmuth von Gerlach életét, aki mellényzsebében talizmánként gyűrött ujságpapíron egy Briand idézetet hordott: „Választani kell a nemzeti érzés és a népek internacionáléja közt. És én választottam“. Emil Ludwig Gerlach nekrológja ehhez a Briand-idézethez kapcsolja a hazájából kiüldözött pacifista végnapjait: „És mégis Németország volt az, mely Gerlachot a legnagyobb szimbólummal megajándékozta: elvette állampolgárságát és ezzel élete alkonyán európaivá igazolta Gerlachot“.

Aki hazát veszít, még mindig nyerhet hazát. Nehezebbet, felelősegteljesebbet, elkötelezöbbit: Európát. Mi, a mai Szlovenszkóra gereblyélt magyarok, apáink történelmi felelőtlenségét lakolva, a hazát — úgy, ahogy azt mi tudtuk, éreztük és fájtuk — elvesztettük. Mi Trianonnak kétsze-